

DAGENS FRÅGOR

Fortsatt virrvarr i Kongo

I häfte 8 framhölls på denna plats, att det nog vore klokast att inte bygga alltför mycket på den överväldigande voteringsseger, som Dag Hammarskjöld lyckats uppnå i FN:s generalförsamling vid behandlingen av Kongokrisen. Resolutionen var nämligen på flera viktiga punkter så oklart avfattad och den stora majoriteten i verkligheten så heterogent sammansatt, att fortsättningen lätt kunde komma att bjuda på stora risker.

De veckor, som sedan dess har gått, har otvivelaktigt besannat denna illusionsfria syn på läget i Kongofrågan. Klyftan inom FN-majoriteten mellan å ena sidan Ghana, Guinea och övriga neutralister och Lumumba-sympatisörer, å den andra de regeringar, vilkas mål är att få till stånd ett minimum av ordning och ansvarighet i Kongos styrelse, har visat sig vara minst så bred och djup, som man från början kunde befara. Resultatet av dessa slitningar inom de beslutande instanserna har varit, att FN:s aktion på platsen alltjämt företer en egendomligt tvekan och vacklande karaktär med — åtminstone för iakttagare på avstånd — besynnerliga svängningar i alldeles olika riktningar. Än har man trots sig berättigad att kunna hoppas, att äntligen en ordnad samverkan med presidenten Kasavubu, överste Mobutu och Katangaregeringen skulle komma till stånd på varaktig basis, än har det däremot förefallit, som om Hammarskjöld och hans ombud på platsen sett sig nödsakade att falla undan för den

oavblåtliga och energiska utpressningen från Nkrumah, Sekou Touré och övriga Lumumbavänner. Under sådana förhållanden har till synes inte mycket kunnat uppnås utöver det i och för sig givetvis mycket tacknämliga faktum, att ingen öppen världspolitisk konflikt med utgångspunkt i Kongokrisen hittills utbrutit samt att ännu så länge ingen uppenbar försörjnings- och hälsovårdskatastrof av stora mått inträtt i själva Kongo.

Ett mycket allvarligt drag i utvecklingen på sistone i Léopoldville är emellertid, att förhållandet mellan de moderata lokala krafterna och FN-myndigheterna tycks ha avsevärt försämrats, så att till och med åtskillig blodsutgjutelse ägt rum. Tydligt är det framför allt Ghanas intriger till Lumumbas förmån, som drivit utvecklingen i denna riktning. Man kan endast hoppas, att utvisningen av Ghanas diplomatiska företrädare i Léopoldville skall utöva ett hälsosamt inflytande på förhållandena. Det är annars uppenbart, att det mellan Nkrumah, Lumumba och vissa andra extrema afrikanska ledare råder ett vänskaps- och solidaritetsförhållande av ungefär samma slag som det, vilket påståtts kunna iakttagas bland framstående amerikanska gangsterledare, som fått sin skolning i samma sicilianska maffiaenheter. De uppsnappade brev från Nkrumah, som offentliggjorts av Lumumbas motståndare, illustrerar värtaligt dessa förhållanden, förutsatt att de är autentiska. Skulle Ghanadiktatorn lyckas driva det därhän, att en öppen och slutgiltig bryt-

ning skulle inträda mellan FN-aktionens chefer och de moderata ledarna i Kongo, bleve onekligen den sista vilan värre än de föregående.

En gynnsam vändning har däremot nu inträtt i själva FN, såtillvida att sent omsider presidenten Kasavubu erkänts såsom befogad att företräda Kongo inom folkförbundet. Därmed har de moderata krafterna vunnit en framgång, som i längden borde kunna bli av betydelse. Att denna ganska självklara sak kunnat förhållas så länge — det kan ju knappast i god tro bestridas, att Kasavubu är Kongos legitime statschef med full befogenhet att avskeda sin premiärminister — visar bäst, hur egenartade förhållandena efter de sista årens alla nya inval är i glashuset vid East River. Beklämmande ur rent svensk synpunkt är den hållning, som vårt land intagit i denna rätts- och anständighetsfråga, en hållning som för tanken till den undénska neutralitetspolitiken i FN under Koreakrigets allra mörkaste dagar. Det är emellertid att hoppas, att sedan representationsfrågan nu äntligen har lösts till Kasavubus förmån, det verkligen skall visa sig möjligt att bringa till stånd ett gott samarbete mellan en ansvarig kongolesisk regering och FN. Förutsättningen härför är dock, att FN:s av Ghana inspirerade extraturer till Lumumbas förmån ej har definitivt förstört de måttfullare kongolesiska riktningarnas ursprungliga förtroende för världsorganisationen. Överste Mobutus transportförbud för FN-truppernas materiel visar, att auspicierna i detta hänseende knappast är de bästa.

Ett gynnsamt tecken borde i alla händelser vara, att i skrivande stund samarbete tycks hålla på att organiseras mellan Kasavubu, Mobutu, Tshombe och Kalondji, samtidigt som uppenbarligen kompetenta och med förhållandena på platsen förtrogna belgiska krafter återkommit till Kongo. Om

man på federativ basis lyckas få till stånd ett samarbete mellan de olika moderata och västorienterade riktningarna i Kongo, borde Lumumba definitivt kunna försättas ur spel och vägen spärras för vidare intriger från Nkrumahs, Sekou Tourés och Chrustjevs sida på detta frontavsnitt. Någon säkerhet härför föreligger likväl ännu inte, och man kan givetvis förutsätta, att Moskva och övriga Lumumbavänner inte kommer att lämna något medel oförsökt för att ännu i sista ögonblicket sätta en käpp i hjulet för alla försök till en lösning av den kris, som passar så utmärkt in i deras spel.

Ett extra bekymmer i detta sammanhang är givetvis det svåra finansiella nödläge, vari FN råkat till följd av de stora kostnader, som krävts av aktionerna i Palestina och i Kongo, och Rysslands och en rad andra staters vägran att betala sina andelar häri. Det blir för den fria världen en tvingande omsorg att tillse, att folkförbundet ej paralyseras genom en betalningsstrejk från de medlemmars sida, vilka annars mest av alla plägar taga dess talartribuner och övriga publicitetsmöjligheter i anspråk för sin propaganda. Om några av dessa länder gör allvar av sina hotelser att återkalla sina soldater från FN-kåren i Kongo, skulle detta väl däremot snarast öka dennas utsikter att kunna göra något effektivt för ordningens upprätthållande.

Oro i Centralafrika

Beslutet att vägra författaren Per Wästberg inresetillstånd till Centralafrikanska federationen har gett den svenska allmänheten en åskådlig erinran om det politiskt instabila läget i denna del av Afrika. Även om ingen officiell motivering lämnats till förbudet för Wästberg att återvända till

Centralafrika, är det uppenbart att orsaken varit de tidningsartiklar och den bok han publicerade efter ett tidigare besök. Myndigheterna i Centralafrika har hittills intagit en liberalare, och från sina egna utgångspunkter sett mer förnuftig hållning än Sydafrika, även om personer, vilka tidigare gjort starkt kritiska uttalanden om förhållandena i federationen, blivit vägrade inresetillstånd.

Inskridandet mot Per Wästberg är egendomligt inte minst med tanke på att Centralafrikanska federationen sedan en tid tillbaka fört en good-willkampanj, avsedd att öka utlandets förståelse och sympati för federationen och dess härskare. Jätteannonser i en rad europeiska tidningar har skildrat hur väl allt är ordnat för landets afrikanska befolkning och hur goda möjligheter afrikanerna har att uppnå en med européerna jämförbar ställning. Den federale premiärministern Sir Roy Welensky har avbildats i hjärtligt och förtroligt samspråk med afrikaner. Det finns ingen anledning att tro att de exempel på välmående och lyckliga afrikaner, som anförts i denna officiella annonskampanj, skulle vara förfalskningar; de är med all sannolikhet fullt autentiska. Däremot torde det vara fel att betrakta dessa med omsorg utvalda mönsterfall som typiska; allt talar för att de utgör lyckliga undantag. Det intressanta är emellertid att de centralafrikanska myndigheterna insett, att den utländska opinionen bestämt reagerar mot varje form av rasförtryck, och lägger upp sin propaganda därefter. De försöker med andra ord göra gällande att verkligheten är sådan som omvärlden vill att den skall vara. Detta är i och för sig ett lovande tecken för framtiden, ty Centralafrikas uppträdande skiljer sig på denna punkt helt från Sydafrikas. Boerna gör inga försök att dölja att de betraktar sig som

ett »herrefolk» i förhållande till afrikanerna.

Den officiella målsättningen i Sydafrika och i Centralafrikanska federationen är väsensskild. Sydafrika upprätthåller principen om den vite mannens herravälde som orubblig och för alla tider gällande, Centralafrika strävar efter ett samarbete (även politiskt) mellan svarta och vita; gentemot Sydafrikas apartheid sätter Centralafrika partnership. Än så länge har emellertid Centralafrikanska federationens politiska liv dominerats av Sydrhodesia, vars europeiska befolkning har en inställning till afrikanerna, som betänkligt liknar boernas. Partnership i dess centralafrikanska form har därför blivit ett avlägset mål, inte en vardaglig realitet, och det är begripligt, om afrikanerna i Sydrhodesia har svårt att se skillnaden mellan partnership och apartheid.

Det var Centralafrikanska federationens hittillsvarande oförmåga att göra partnership till en praktisk realitet som ytterst låg bakom förra årets oroligheter i Nyasaland. Det sätt på vilket de makthavande den gången inskred mot den afrikanska befolkningen och dess ledare torde ha gjort ett framtida samarbete mellan européer och afrikaner inom Centralafrikanska federationens ram till en omöjlighet. Det är nu från det mest auktoritativa håll fastslaget, att afrikanerna i Centralafrika hyser en så djupt rotad misstro mot federationen mellan Rhodesia och Nyasaland, att endast en radikal reformering av den hittillsvarande unionen kan rädda någon som helst form av samarbete mellan de tre centralafrikanska territorierna. Att ett sådant samarbete av rent ekonomiska skäl är önskvärt bestrids inte av någon omdömesgill observatör, frågan är endast om det är möjligt att få till stånd på grund av afrikanernas djupt rotade misstro mot

européerna. Denna misstro är inte i och för sig baserad på de olika befolkningsgruppernas ras eller hudfärg, utan är ekonomiskt och socialt betingad. Ekonomiskt välstånd och politisk makt är koncentrerad i europeiska händer, medan afrikanerna inte endast saknar varje praktisk möjlighet att göra sig politiskt gällande utan också måste finna sig i en levnadsstandard som är de vitas väsentligt underlägsen.

Den enda rimliga parallellen mellan dagens läge i Centralafrika och en motsvarande konflikt i ett västeuropeiskt land är motsättningen mellan borgare och arbetarklass under industrialismens genombrottsår. Européerna i Afrika hyser en säkert helt uppriktigt känd oro för att ett obildat proletariat skall spolia de ekonomiska och kulturella framsteg som de och deras förfäder gjort fruktade att en alltför långt driven demokratisering skulle resultera i politisk och ekonomisk anarki. En västeuropé måste, mot bakgrunden av sitt eget lands historiska erfarenhet, säga sig att Afrikas afrikanska befolkning inte länge till kan hållas i ekonomiskt och politiskt beroende av europeiska invandrare och deras ättlingar. Detta förklarar att den ledande kolonialmakten i Afrika, Storbritannien, betraktat den afrikanska befolkningens emancipation som något oundvikligt. Vad britten ännu anser sig kunna påverka är de former under vilka afrikanerna en gång skall komma i besittning av den politiska makten. De är därvid beredda att godvilligt ge afrikanerna vad dessa annars skulle behöva tillkämpa sig med våld — på villkor att afrikanerna i sin tur ger den europeiska och andra minoriteter tillbörliga garantier gentemot konfiskation av privategendom och andra övergrepp den dag det afrikanska väldet är ett faktum.

Vad som fordras för att övergången från europeiskt minoritetsvälde till afrikanskt majoritetsstyre skall kunna genomföras under ordnade former är emellertid att européerna accepterar att de inte någon längre tid har möjlighet att betrakta afrikanerna med patriarkalisk välvilja, utan att vägen mot en verklig demokrati med det snaraste måste börja utstakas. Européerna i Tanganjika har redan gjort detta fundamentala medgivande, med resultat att detta land redan har afrikanskt majoritetsstyre under Julius Nyereres måttfulla och upplysta ledning. I Kenya har samma avgörande i praktiken också redan träffats, ehuru övergångsperioden där av flera skäl kan väntas bli väsentligt stormigare än i Tanganjika. Boerna i Sydafrika vägrar bestämt att komma till någon som helst form av uppgörelse med afrikanerna, vilket gör att de politiska framtidsutsikterna där måste bedömas som utomordentligt mörka. I det angränsande Centralafrika säger sig den europeiska minoriteten vara beredd att acceptera principen om den svarte mannens jämställdhet — men skjuter förverkligandet på en obestämd framtid.

Förra året var Nyasaland Centralafrikanska federationens oroliga hörn. Våren 1960 gjorde förberedelserna till Kongos frigörelse Nordrhodesia till en allvarlig oroshärd. Nu är det federationens politiskt och ekonomiskt mest avancerade delstat, Sydrhodesia, som inger de största bekymren.

Sydrhodesia har alltsedan federationens tillkomst år 1953 dominerat den politiska liv. Resultatet härav har blivit att den federala makten helt kommit att ligga i händerna på européer och europaättlingar. Det i mitten av oktober offentliggjorda betänkandet av den centralafrikanska författningssutredningen som stått under förre brittiske arbetsministern lord Moncktons

ledning har i några torra konstateranden gett besked om hur det är beställt med verkligheten bakom den i och för sig tilltalande principen om partnership mellan européer och afrikaner. Rösträttsbestämmelserna har varit så utformade att endast européer valts till de federala parlamentsmandat, som skall utses på basis av en för européer och afrikaner gemensam röstlängd. Ungefär 2 000 afrikaner står upptagna på denna röstlängd, ehuru ytterligare 3 000 i och för sig skulle kunna uppföras, medan de europeiska väljarna uppgår till mer än 80 000. Detta gör att afrikanerna, enligt denna av högt uppsatta jurister och erfarna politiker sammansatta utredning, inte på överskådlig tid har någon möjlighet att göra sig gällande vid valet av $\frac{3}{4}$ av det federala parlamentets ledamöter. Afrikanernas hittillsvarande representation har utgjorts av 12 genom speciella valregler utsedda afrikaner samt 3 européer, vilka haft i särskilt uppdrag att tillvarata afrikanska intressen. Afrikanernas möjligheter att göra sig gällande inom de federala och delstatliga förvaltningarna har varit lika starkt beskuren som deras politiska makt.

Moncktonrapportens offentliga sammanföll med öppna oroligheter i olika delar av Sydrhodesia, oroligheter som i avgörande utsträckning hade sin förklaring i den afrikanska befolkningens fattigdom. När liknande oroligheter utbröt i somras förmärktes vissa spår på att Sydrhodesias européer insett behovet av samförstånd och samarbete med afrikanerna. Detta var emellertid en förhastad slutsats. Sydrhodesias premiärminister Sir Edgar Whitehead är nu fast besluten att »upprätthålla lugn och ordning», vilket är en vacker omskrivning för hans avsikt att bevara européernas hittillsvarande ekonomiska

och politiska privilegieställning. En undantagslagstiftning har genomförts, som klart riktar sig mot afrikanernas politiska strävanden och vars utformning varit så utmanande, att federationsens högste domare, Sir Robert Tredgold, avgått som protest och tillkännagett sin avsikt att bilda en »nationell front» som skall vara beredd att överta regeringsansvaret i Sydrhodesia. Den nya undantagslagstiftningen utmanade »praktiskt taget varje grundläggande mänsklig rättighet», förklarade denne ansedde domare, och var dessutom ett symptom på en samhällssjukdom, som måste botas. Sir Edgar Whitehead hade, menade Sir Robert Tredgold, förlorat hela den afrikanska befolkningens förtroende liksom också förtroendet från en stor grupp européer. Företrädare för en rad kristna samfund har gett uttryck för en liknande uppfattning. I Sydrhodesia liksom i Sydafrika kommer alltså motståndet mot den hittillsvarande raspolitiken främst från kyrkligt håll samt från jurister, som vägrar att låta sig utnyttjas för politiska syften.

Vänskapsuniversitet i Moskva

Ett »folks vänskapsuniversitet» har i höst etablerats i Moskva. Det är avsett att bli »en sovjetisk plantskola för blivande kommunistledare i Afrika, Asien och Latinamerika», för att citera den träffande karakteristik som Sv. D:s Moskvakorrespondent Ingmar Lindmarker gav denna politiska högskola efter ett besök. Universitetet, som ligger för sig självt och är inrymt i ett gammalt ombyggt kadettkvarter, har sex fakulteter och undervisar i år 500 studenter från 65 olika länder. Efter hand beräknas elevantalet stiga till mellan 3 000 och 4 000. Universitetet har av allt att döma tillkommit för att reparera tidigare misslyckanden i

Sovjets omhändertagande av utländska studenter.

Ända fram till Stalins död var de sovjetryska universiteten stängda för utlänningar, och det var först år 1956 som studenter i något större antal började besöka de kommunistiska läroanstalterna. Just nu är det mer än tusen studenter från underutvecklade länder, som utbildas i Moskva. Regeringens avsikt med denna generösa studentpolitik har hela tiden varit uppenbar: det har gällt att omvända de studerande från den fria världen och göra dem sympatiskt inställda till Sovjet och — i sista hand — kommunismen.

Resultatet av denna politik har knappast motsvarat förväntningarna. Ytterst bottnar misslyckandet i själva urvalet av de studerande. Hittills har nämligen myndigheterna i de berörda länderna själva föreslagit intresserade studenter utan att Sovjet kunnat kontrollera, om dessa personer varit lämpliga, dvs. politiskt påverkbara. Ett faktum är att åtskilliga av dessa studenter, som uttagits till studier i Sovjet, skulle ha föredragit att studera i Västerlandet, om det funnits möjligheter härför.

I Sovjet har de utländska studenterna i stor utsträckning svetsats samman och bildat en hårt arbetande, men föga entusiastisk grupp, som gjort ständiga och för Sovjet nedslående jämförelser med förhållandena i den fria världen. De utländska studenter, som någon tid vistats i Västeuropa eller USA, har oroat sina ryska vänner genom att berätta om den höga levnadsstandarden utanför järnridån. I sin kritik har de riktat sig mot skilda sidor av Sovjetlivet. De har ogillat den eviga monotonin och färglösheten, som de tolkat som brist på kultur. De har reagerat mot ofriheten och den ateistiska förkunnelsen i undervisningen. Andra missförhållanden har

gällt deras egen tillvaro. De har protesterat mot de dagliga kontrollerna av deras rum. De har klagat över svårigheterna att få resetillstånd — t. o. m. på korta avstånd — och över de hinder som rests mot deras önskan att få besöka sina egna ambassader. Också andra bekymmer har tillkommit: de har måst lära sig ryska, åt vilket hela första året måst ägnas. De har inte kunnat få den materiel de behövt för sina studier och inte heller fått tillstånd att besöka vissa viktiga kurser.

Till allt detta kommer ett klagomål, som nyligen ventilerats av återkomna afrikanska studenter i den tyska och engelska pressen. Det gäller den uppenbara rasdiskriminering, som de färgade studenterna blivit utsatta för i Moskva och som de lämnat drastiska exempel på. En Somalistudent, som bjöd upp en rysk flicka på en danssalong, blev så svårt misshandlad av ett ryskt sällskap, att han måste vistas två veckor på ett sjukhus. Andra studenter hade blivit förolämpade och bojkottade av sina ryska kolleger. Tre afrikanska studenter, som i brev till den ryske regeringschefen protesterade mot behandlingen, blev relegerade från universitetet i Moskva. Dessa anklagelser har på sedvanligt sätt bemötts av den sovjetryska pressen, som varnat de ryska studenterna för onödiga kontakter med utlänningar.

Det nya vänskapsuniversitetet har säkert tillkommit för att råda bot på dessa missförhållanden. Bara sådana studenter får tillträde till universitetet som utvalts av sovjetryska myndigheter och kan anses vara nyttiga för kommunismen. Universitetet är dessutom helt isolerat från andra läroanstalter, och man behöver därför inte befara mindre önskvärda sammanträffanden mellan ryska och utländska studenter.

Vänskapsuniversitetets tillkomst vittnar om att Sovjetregimen skärpt kontrollen över studentutbildningen. Men

fortfarande studerar mer än hälften av studenterna från den fria världen i andra sovjetryska högskolor, och framväxten av denna segregationsanstalt kommer säkert inte att öka deras sympatier för Sovjets sak.

Med dessa förhållanden för ögonen frågar man sig om inte Västerlandet skulle kunna göra mycket mera än som hittills skett för att ta hand om den ökade strömmen av studerande från de underutvecklade länderna. Som ett exempel kan nämnas att två tredjedelar av Sydvästafrikas hela universitetsutbildning för närvarande äger rum i Sverige genom de inalles två studenter, som studerar här. Sverige har i dag en möjlighet, som inte bör försittas, att gripa in och ge afrikanska och asiatiska studenter en samhällsutbildning, som kan komma deras eget land till godo. Behovet av universitetsutbildat folk är enormt stort i dessa länder, och våra universitet kan undervisa de främmande studenterna i långt friare och välvilligare former än vänskapsuniversitetet i Moskva.

LO-klyvning i Finland

Konflikten inom Finlands socialdemokrati har avsatt ett av sina mest vådliga resultat, då Finlands Landsorganisation den 5 november bildades såsom en konkurrent till det sedan gammalt arbetande fackliga centralorganet FFC — Finlands Fackföreningars Centralförbund. Bakom detta beslut ligger en serie av allt mera tillspetsade politiska slitningar inom den finländska fackföreningsvärlden.

Kampen mellan den nuvarande socialdemokratiska partiledningen och den frond, som har brutit sig ut ur partiet och arbetar såsom ett fristående vänstersocialistiskt parti, har inom många arbetarorganisationer följt samma

mönster: när de fronderande socialdemokraterna fann att de blott var en minoritet inom den socialdemokratiska representationen i organisationen i fråga, sökte de anknytning till den kommunistiska minoritetsgruppen för att med dess hjälp manövrera ut den grupp, som visserligen omfattade majoriteten av socialdemokraterna men i åtskilliga fall inte hade majoritet inom hela representantskapet. På detta sätt erövrades makten både i Arbetarnas Idrottsförbund och i FFC av den flygel som tidigare kallades skogiterna och senare oftare simoniterna efter de i tur och ordning mest observerade ledarna, socialdemokraternas förre ordförande Emil Skog och förre inrikes- och finansministern, bankdirektör Aarre Simonen, nu ställd inför riksrett på grund av en oklar statlig entreprenadaffär.

När simoniterna helt bröt med partiet och stegvis började bygga upp sin egen partiorganisation, var en av deras huvuduppgifter att skaffa sig ett eget språkrör inom dagspressen. Då tidningen Päivän Sanomat startades i detta syfte, pålades de av simoniterna behärskade arbetarorganisationerna hänsynslöst uppgiften att leverera det nödiga start- och driftkapitalet för denna tidning, vars fortsatta existens i ett läge, där driftsförlusterna måste vara mycket stora, hör till mysterierna i finländsk politik. Inte minst FFC och en del av dess medlemsförbund bidrog med betydande belopp. För socialdemokraterna inom FFC måste det framstå som en mycket svår provokation, att stora belopp av organisationens medel användes för att underhålla en tidning, vars propaganda dominerades av försöken att komma det socialdemokratiska partiet och dess ledare till livs. Därtill kom talrika andra mindre betydelsefulla missnöjesanledningar, framför allt en kontinuerlig utrensning av de förtroendemän och funktio-

närer, som mera deciderat hade fört partiets talan under konflikten.

I denna situation fick man på sina håll nog och en del fackförbund, bland dem både oroliga och mycket stabila, lade först sina förbindelser med FFC — bl. a. inlevererandet av medlemsavgifterna — på is och utträdde sedan helt ur organisationen. Bakom denna psykologiskt förstående reaktion låg tydligen inte någon stort upplagd plan. Snarare fick man intryck att de missnöjda förbunden utträdde nästan droppvis, när de hade fått nog och övernog.

Effekten blev att varje nytt utträde försvagade den moderata flygeln inom organisationen samtidigt som tvister om de utträdas eventuella återinträde och om villkoren för ett sådant bar nytt bränsle till elden. Utvecklingen ledde av sin egen tyngd till en kontinuerlig radikalisering. En moderat flygel inom den närmast simonitiskt orienterade icke-kommunistiska majoriteten inom organisationens ledning fick för en tid ett dominerande inflytande på programmet att avpolitisera FFC. Efter en del initialframgångar ledde denna politik dock till en ny klyvning av socialisternas grupp, där ånyo en radikalare minoritet genom samarbete med kommunisterna förvandlade sig till en majoritet. Utvecklingen har nu hunnit rulla så långt att en del fackföreningsmän, som var med om att starta Päivän Sanomat och därmed om att framkalla sprickbildningen inom FFC, nu har anslutit sig till de utträdna och har varit med om att konstituera den nya LO.

Den sista påstöten fick den nya organisationens tillskyndare, när ett försök att bereda rum för ett gemensamt återinträde av fyra utträdna fackförbund hejdades av de radikalare grupperna.

Den nya organisationen är numerärt

betydligt svagare än den gamla ännu i sitt splittrade skick är och kommer säkerligen att förbli svagare under en överskådlig framtid. Medan FFC i 27 förbund har omkring 220 000 medlemmar, hade LO vid konstituerandet något över 40 000 medlemmar i 11 förbund. Det är tänkbart att den senare organisationen kan få tillskott, dels av grupper som tillsvidare är fristående, dels av sådana grupper, som ännu kvarstår i FFC men med en klart markerad oppositionsställning. Antagligen kommer FFC-ledningen dock efter konkurrentens tillkomst att lägga sig mera vinn om att inte utmana de kvarstående missnöjda elementen. Det är därför sannolikt att LO under den närmaste tiden inte får medlemstillskott, som stiger till mera än en del av dess startnumerär.

Den utveckling, som har lett till denna till synes definitiva tudelning av den fackliga rörelsen, har inte på något sätt underblåsts av arbetsgivarna, som tvärtom med bekymmer motser det orosmoment på arbetsmarknaden, som konkurrensen mellan två centralorganisationer måste medföra. Ett positivt moment är dock att FFC kort innan LO kom till avslöt ett ramavtal för två år, medan ettåriga avtal har varit praxis i Finland.

Ur politisk synpunkt ligger det mest vådliga momentet i den chans som socialdemokraternas uttåg ger kommunisterna att vinna ett växande inflytande inom FFC. Tills vidare är visserligen deras representation blott en bråkdel av vänstersocialisternas, men proportionerna inom medlemskåren har förskjutits på ett sätt, som ger dem nya möjligheter vid kommande val inom FFC. Socialdemokraterna hänvisar å sin sida till de vådor som ligger i att landets enda centrala fackföreningsorganisation genom det nära samarbetet mellan kommunisterna och simoniterna hade kommit under kom-

munistiskt inflytande. Effekten av eventuella politiskt motiverade strejkaroller kunde i betydande utsträckning neutraliseras, om det fanns en annan obunden konkurrerande organisation, som hade fria händer att utfärda andra och sakligare motiverade paroller. Argumentet kan inte frånkännas betydelse. De politiska strejkerna hörde till kommunisternas flitigt nyttjade vapen under de år i slutet av 1920-talet då de hade makten i Finlands första landsorganisation, som just på grund av deras maktmissbruk sprängdes genom socialdemokraternas uttåg 1929 och senare upplöstes.

Fackföreningschismen i Finland utgör ett nytt tecken på den spänning, som råder inom landets arbetarläger och vittnar om de speciella vådor, som landets näringsliv måste räkna med i ett läge, där det framför allt önskade koncentrera sig på viktiga konstruktiva uppgifter.

Poliskris i huvudstaden

Polisfrågorna har ånyo kommit att intaga en framskjuten plats i den allmänna debatten. Under höstmånaderna har huvudstadens stora tidningar flera gånger i veckan haft artiklar och intervjuer kring polisfrågor. Debatten uppstod i anledning av ett par uppmärksammade våldsbrott. Samhällets bristande förmåga att skydda medborgarna mot överfall och trakasserier framstod härigenom på nytt i hjärt belysning.

Av diskussionerna under den senaste tiden har tydligt framkommit att poliskrisen är koncentrerad till Stockholm. Vi kommer därför här att i huvudsak behandla polissituationen i huvudstaden. Vissa av de berörda problemen har dock en för hela landet giltig prägel.

Polisbristen är ett faktum. Den kan

uttryckas på olika sätt. Av antalet tjänster i stockholmspolisens lönestat är för närvarande drygt 100 vakanta, vilket innebär en viss förbättring i förhållande till 1957 och 1958, då över 200 tjänster vid huvudstadens polis icke var besatta. En mer allsidig bild av läget ger dock en jämförelse mellan polisantal och brottslighetsutveckling. Medan exempelvis antalet i Stockholm anmälda strafflagsbrott fördubblats under den senaste tioårsperioden, har antalet polistjänster ökat från 1 527 till 1 708. Härtill kommer, att bilismen expanderat våldsamt, vilket medfört en mängd nya arbetsuppgifter för polispersonalen. Polisens bevakningsråden har vuxit i takt med uppförandet av de nya förorterna. Fylleriförseelserna, särskilt bland ungdomar, har vidare ökat kraftigt efter borttagandet av motboken.

Orsakerna till poliskrisen ligger även på ett annat plan. Den nuvarande kriminalpolitiken spelar här en avgörande roll. Grundtankarna bakom reformerna på detta område må vara aldrig så konstruktiva. Den praktiska tillämpningen har dock i väsentlig grad misslyckats. Särskilt de unga lagöverträdarna är väl medvetna om de verkställande myndigheternas tolerans och söker på allt sätt utnyttja denna situation. Polispersonalen får därigenom föga stöd och måste ibland uppleva, att de under en månad vid ett flertal tillfällen griper samma person utan att någon ytterligare åtgärd sedan kommer att vidtagas med honom. — Även skolans disciplinsvårigheter bör beaktas och varslar illa om den närmaste framtiden.

Polisbristen har inte bara en kvantitativ sida utan även en kvalitativ. I konkurrens med andra utbildningsvägar har polisyrket särskilt under det senaste decenniet icke kunnat hävda sig, vilket medfört en allvarlig kvalitativ försämring av personalsamman-

sättningen. Trots de låga minimikrav på teoretisk utbildning som uppställs, är man likväl tvingad antaga ett större antal aspiranter varje år under förbehåll att dessa med godkända betyg genomgår en vid polisverket anordnad kurs i modersmålet och allmänbildande ämnen. Poliskrisens kvalitativa sidor ter sig särskilt olustig vid betraktande av att brottsligheten fått en allt mer komplicerad karaktär. Detta ställer ökade krav på polisens förebyggande och brottsutredande verksamhet.

Lösandet av de nuvarande svårigheterna måste ske genom samverkande åtgärder på skilda områden. Vi är helt enkelt tvingade att komma till rätta med polisfrågorna. Endast härigenom kan samhället uppfylla en av sina fundamentala uppgifter, att upprätthålla en tillfredsställande inre ordning.

En saklig och lidelsefri diskussion kring kriminalpolitiken borde kunna leda till en omprövning av utformningen i vissa delar. Högerpartiets stora motioner till innevarande års vårriksdag ger en anvisning om inriktningen av en dylik omprövning.

I pressdebatten har polispersonalens lönefrågor skjutits i förgrunden. Man har ansett det självklart med införande av särskilda storstadslöner för huvudstadens polismän. Regeringen, de kommunala myndigheterna och de fackliga organisationerna har med tydligt visad ovilja berört detta problem. De ansvariga myndigheterna synes frukta den prejudicerande verkan av ett beslut om särskild lönesättning för huvudstadens polis. Svenska polisförbundet anser sig icke kunna upptaga förhandlingar om storstadslöner. Orsaken härtill är att majoriteten av förbundets medlemmar tjänstgör i landsorten. Dessa medlemmar torde icke vara benägna att acceptera att kollegerna i Stockholm erhåller särskilda förmåner. Det kan dock nämnas, att högerborgarrådet Agrenius,

som har det högsta kommunala ansvaret för stockholmspolisen, vid flera tillfällen understrukit nödvändigheten av storstadslöner. Den socialdemokratiska majoriteten i Stadshuset synes dock obenägen att medverka.

En statlig utredning, den s. k. polisverksamhetsutredningen, har nyligen avgivit ett betänkande om rekrytering och grundläggande utbildning inom polisen. Man har där påtalat de svårigheter som sammanhänger med att inträdesåldern till polisverket är så hög som 21 år och föreslagit dels inrättandet av en särskild yrkesskolelinje med polisiär inriktning, dels sänkandet av inträdesåldern till 19 år. Dessa förslag bör kunna få en viss rekryteringsfrämjande verkan.

I huvudstaden har under 1950-talet en kraftig upprustning av polisens lokaler, motorfordonspark och tekniska utrustning kommit till stånd. Man har här anledning att hoppas på en dubbel effekt av dessa åtgärder. Polisarbetet bör kunna bedrivas mer effektivt och rekryteringen samtidigt underlättas. De senaste åren har de kommunala myndigheterna även sökt systematiskt avlasta polismännen arbetsuppgifter, som kan skötas av annan personal. Det mest kända exemplet är upprättandet av en särskild trafikvaktkår (»lapplisorna»), som för närvarande uppgår till 100 personer. Fortlöpande sker även inrättandet av tjänster för kvinnlig kontorspersonal på polisvakt-distrikten, för att polismännen icke längre skall behöva sköta enklare skriv- och registreringsarbeten. I och för sig är alla dessa åtgärder utmärkta och visar, att kritiken i anledning av poliskrisen i Stockholm rätteligen icke bör riktas mot de kommunala myndigheterna.

Dualismen på polisområdet mellan stat och kommun, vilken innebär, att staten genom lagar, författningar och reglementen i detalj reglerar polis-

verksamheten samt fastställer lönerna, medan kommunerna har att svara för samtliga kostnader för löner, lokaler och teknisk utrustning, försvårar på ett olyckligt sätt lösandet av de aktuella problemen. Även om den Hedlundska polisutredningen under våren 1961 skulle avlämna ett principbetänkande med förslag om helt förstataligande av polisverksamheten, torde dock ett genomförande av en dylik reform dröja avsevärd tid. Ingen finansminister kan vara tilltalad av tanken att få det kraftiga tillskott på statsbudgetens utgiftssida, som ett dylikt beslut skulle medföra.

För att en varaktig förbättring av polisfrågan skall inträda fordras dock inte enbart initiativ från statligt och kommunalt håll. Allmänhetens inställning till polisens verksamhet har stor betydelse. Det är märkligt, att många medborgare har svårt att inse det självklara sambandet mellan polisens arbete och deras egen säkerhet och trivsel. Många gånger har påtalats skillnaden mellan exempelvis stockholmarens och londonbons attityd till ordningsmakten. En viss förbättring av relationerna allmänhet-polis synes dock ha inträtt under senare år i vårt land. De mäktiga kommunikationsmedlen press, radio och television intar även i detta sammanhang en central plats i det opinionsbildande arbetet.

Ett underutvecklat forskningsområde

Universitetskanslern har i höstens petitaframställning till regeringen föreslagit inrättandet från nästa budgetår av en professur i internationell rätt vid Uppsala universitet. Det är tjugotvå år sedan principbeslut härom fattades av statsmakterna 1938 efter initiativ av Östen Undén. Det vore en förskönande omskrivning att säga att man skyndat långsamt med detta ären-

de. Saken har helt enkelt försumrats på ett häpnadsväckande sätt.

I en värld fylld sedan decennier till brädden av utrikespolitiskt sprängstoff med ständigt växande internationellrättsliga problem och frågeställningar av delvis alldeles ny karaktär — t. ex. luftrummet och rymdens, havsbottnens, de oöverskådliga flyktingskarornas rättsregleringar — har vi här hemma suttit i godan ro utan att låta oss nämnvärt bekomma. 1947 tillkom — efter kommunalt och privat initiativ — Carl Lindhagens professur i internationell rätt vid Stockholms högskola (universitet), men vid de gamla statsuniversitetens fortfar som om ingenting hänt i det föräldrade och, även för sin ålder, högst otillfredsställande systemet med ämnena folkrätt och internationell privaträtt såsom obetydliga bihang till de juridiska lärostolarna i offentlig rätt (förut förvaltnings- och statsrätt) samt civilrätt. Det vore orimligt att begära att vederbörande professorer skulle kunna annat än i förbigående, i form av läroböcker, syssla med dessa styvmoderligt behandlade discipliner. Och ännu mera förståeligt är att, tills helt nyligen, ingen ung vetenskapsidkare vågat ägna sina krafter åt ämnen, som ej finns företrädda med någon form av lärostolar.

Vårt land har dock i gammal tid, låt vara tillfälligt, haft företrädare med världsnamn på den internationella rättsforskningens område. Samuel Pufendorf kallades 1668 till professor i natur- och folkrätt vid den nyinrättade akademien i Lund. Då var Sverige en europeisk stormakt. Men det är förvisso inte ett privilegium för stormakter att frambringa utmärkta vetenskapsmän. Vårt land är känt för internationella insatser inom naturvetenskap, medicin och teknik. Flera andra småstater kan uppvisa forskare med världsrykte inom internationellt-

rättslig vetenskap. Här är ett gebit, vid sidan av allmän rättsteori, där ett litet folks rättsforskare verkligen kan göra internationellt betydelsefulla insatser. Men då måste givetvis förutsättningar inom landet finnas för dylik forskning.

Man kan fråga sig, varför vi just på detta område skall befinna oss i ett läge, som måste betecknas såsom underutvecklat och efterblivet. Mångomvittnad, i varje fall tidigare, är ju svenskens bristande intresse för skeenden utanför de egna landamärerna. Vårt 150-åriga fredstillstånd har otvetydigt inriktat oss på att »inom Sveriges gräns erövra Finland åter» på ett sätt, som avvant oss från utrikespolitiskt intresse och förståelse för internationellrättsliga problem. Inom en viss rättsskola har ju t. o. m. förkunnats att något sådant som folkrätt egentligen inte existerar. Svensk politik har sedan mansåldrar bestått av inrikespolitik, till båtnad förvisso — som vi med tacksamhet vill erkänna — för utvecklingen av folkets levnadsstandard i alla möjliga avseenden.

De senaste årtiondenas utrikespolitiska omvälvningar i förbund med militärteknikens fantastiska utveckling har dock, av åtskilligt att döma, börjat öppna en bred allmänhets ögon för omvärlden. FN med dess vitt förgrenade verksamhet och de många andra mellanfolkliga organisationerna har krävt medverkan även från svensk sida. Här är våra insatser, proportionsmässigt, ej underlägsna andra småstaters. Och en växande allmän opinion synes inse vikten av att ökade insatser här sker från vår sida.

Det är förstäeligt om inte allmänheten uppmärksammat vikten av internationellrättslig forskning. Men det är inte försvarligt att statsmakterna härvidlag blundat. På det internationella planet utgör dock, liksom på andra områden för mänsklig verksam-

het, forskning grunden för vidare framsteg. Och för forskning krävs naturligtvis erforderliga yttre förutsättningar. Vi har inom landet — sedan 1947! — en, säger en enda vetenskapsidkare, vars uppgift, vid sidan av gängse akademisk undervisning, utgör internationell rätt. I den tid vi lever utgör detta en skriande underbemannning. Internationellrättslig forskning bör enligt sin natur vara internationell och avsätta sina resultat på något av världsspråken. På samma gång som internationellrättslig forskning tjänar mänskligheten utgör den en klar nationell tillgång.

Har vi råd att fortfarande stå vid sidan av eller rättare utanför ledande internationellrättslig forskning? Att vi har råd, ekonomiskt sett, att verkligen aktivt vara med kan inte vara något tvivel underkastat, så obetydliga belopp inom mångmiljardbudgetens ram som det här faktiskt rör sig om. Vårt land borde, såsom framfördes i en understreckare i Svenska Dagbladet för någon tid sedan, skapa förutsättningar för ett *internationellrättsligt forskarlag*, ett *forskningsinstitut* på detta område. När det gällt naturvetenskap har vi, dessbättre, ej tvekat. Men det krävs aktiv vilja och insikt från statsmakternas sida. Vårt lands ekonomiska välstånd förpliktar, för övrigt i eget välförstått intresse, till deltagande, förutom på det materiella och organisatoriska mellanfolkliga planet, även på det internationellrättsliga. Hur länge skall vi här befinna oss i kön bland kulturländerna?

Humanistförbundet

Det genomorganiserade samhället har konsoliderats inom ännu en sektor — kanske den sista som ännu inte täcktes av någon intresseorganisation. Vid en sammankomst i Uppsala den 18 no-

vember 1960 konstituerades Sveriges Yngre Humanisters Förbund, anslutet till SACO, som därigenom kan göra anspråk på att företräda praktiskt taget hela den svenska akademikergruppen på arbetsmarknaden. Till anslutning har i den preliminära propagan- dan inbjudits sådana humanister som inte avser att bli läroverkslärare. Det är begripligt att projektet med ett huma- nistförbund därför på sina håll utsatts för ett mer eller mindre älskvärt löje — en fackförening för människor som endast vet vad de *inte* skall välja för yrke, en intresseorganisation vars medlemmar inte kan ange något an- nat gemensamt intresse än att deras in- tressen inte tillvaratages av någon annan redan befintlig sammanslut- ning! Löjet har dock dessvärre varit helt omotiverat. SYHF har ingalunda tillkommit för att tillgodose ett otill- fredsställt behov av studentikos lek- stuga utan på grund av ofrånkomliga, irriterande realiteter på akademiker- nas arbetsmarknad, nu och inom en nära framtid. Den ständigt stegrade tillströmningen till de humanistiska fakulteterna — samt den genom för- stärkt och intensifierad undervisning ökade examinationsfrekvensen — å ena sidan och den förutsebara minsk- ningen av årskullarnas storlek å andra sidan pekar ganska ofrånkomligt på ett betydande överskott på läroverks- lärarbanan i mitten av 1960-talet — till- gängliga prognoser anger sådana mått som ett överskott av 1 500 lärare i engelska, väsentligt mindre men dock oroande siffror gäller för andra äm- nen.

Klart är att under sådana förhållan- den ett bekymmersamt arbetsmark- nadsproblem kommer att inställa sig. Det gäller att på ett så smidigt sätt som möjligt bereda dessa »övertaliga» humanister rimlig sysselsättning på andra fält än de traditionella. Huma- nistförbundets väsentliga arbetsupp-

gift kommer utan tvivel att bli just denna. Det gäller å ena sidan att inom näringslivet i vidsträckt mening — och givetvis även inom den allmänna förvaltningen — sprida intresse för att använda den kvalificerade arbets- kraft som humanisterna utgör. För närvarande utgöres endast omkring en procent av inom näringslivet syssel- satta akademiker av humanister. Inom t. ex. utbildning, reklam, public relations, personaltjänst och liknande arbetsområden borde humanister uppenbarligen kunna bli till nytta, om endast företagen i större utsträckning bleve uppmärksamma på förhanden- varon av denna betydande reserv av kvalificerat utbildade, begåvningsmäs- sigt i genomsnitt väl utrustade perso- ner. Å andra sidan gäller det utan tvi- vel för humanistförbundet att verka för en attitydförändring bland sina egna medlemmar — och blivande medlemmar. Skall humanisterna verk- ligen kunna göra sig gällande på ar- betsmarknaden på nya områden måste de sannolikt acceptera att deras uni- versitetsutbildning kommer att betrak- tas snarast som en allmän grundutbild- ning. Efter denna får de vara beredda både på att genomgå diverse praktisk utbildning på arbetsplatserna — och på att till en början nöja sig med ar- betsuppgifter som kan tyckas okvali- ficerade och mycket långt borta från de ting de sysslat med vid universite- tet.

Man vill gärna hoppas att tillkoms- ten av det nya humanistförbundet skall bidra till att kalmera och hyfsa den s. k. humanistdebatten. Det i och för sig allvarliga problemet med hu- manistöverskottet har under senare år understundom diskuterats i en nästan hysterisk ton. Den stora tillström- ningen till humaniora har framställts som hart när en riksolycka, den till- buds stående humanistiska utbild- ningen har utdömts såsom ensidig, för-

åldrad eller alltför »teoretisk», i vaga ordalag har yrkats på tillskapandet av »nya» utbildningar, »differentiering» och »modernisering». Varje försök till lugnare bedömning, till ifrågasättande av de prognoser varpå detta buller grundats har med gäll arrogans avvitsats. Rimligen måste de ansvariga inom det nya förbundets ledning låta sig angeläget vara att åstadkomma en sanering av dessa olustiga förhållanden. Även den kortaste eftertanke måste ju dock säga en fackföreningspamp — låt vara en världsfrämmande humanist — att hans ställning inte bättras av att högljutt tala om det enorma överskottet på den arbetskraft han har att företräda och av att ideligen antyda att den utbildning denna grupp genomgått strängt taget torde vara av föga värde för presumtiva arbetsgivare.

Efterskrift till Brantingjubileet

Intet folk i världen torde med större ståhej än svenskarna med konterfej och komplimanger i pressen samt, i galaklass, med banketter på brakroggar fira mera eller mindre bemärkta medborgares födelsedagar. Icke heller annorstädes än i Sverige lär den originella plägseden existera, att en blivande jubilar för att undslippa besvärande offentlig schavottering måste köpa ett tysthetslöfte av TT för 25 kronor, vilket meddelas till dess abonnenter. Ifråga om denna publika överdimensionering av en sådan privatsak som inträdet i ett nytt årtionde, liksom beträffande andra konventionella sedvänjor, har dock svenska arbetarrörelsen imiterat, ja, distanserat borgerligheten. Ett rekord härvidlag förelåg nyligen från de festligheter på 50-årsdagen för ett socialdemokratiskt borgarråd i Stockholm, vilka ägnades inemot två spalters reportage i Stock-

holms-Tidningen (L. O.). Från tidig morgonstund och till långt fram på dagen uppvaktades vederbörande med blommor och presenter av ett otal organisationer, varvid den outtröttligt representativa ordföranden i Stockholms stadsfullmäktige figurerade i spetsen för minst fyra dylika representationer!

Om orsaken till svenskarnas svaghet för denna variant av fåfångans marknad lönar det sig näppeligen att grubbla. I stället är det intressantare att konstatera, att i samma mån som det officiella och borgerliga Sverige blir alltmer obenäget att högtidligt hålla våra nationella minnen — den akademiska ungdomen tycks vara på väg att avlysa studentkårernas traditionella ceremonier den 6 och 30 november — växer arbetarrörelsens behov att glorifiera sina föregångsmän och därmed sig själv i nutida triumf. »Klasskampen» med »strider» och »segrar» ersätter därvid våra stora konungars krigiska kampanjer. Denna parodiska parallell kunde inte bli mera påtaglig än när vid senaste Brantingjubileet, med anledning av hundraårsminnet av hans födelse den 23 november 1860, en av de agerande partioratorerna ordade om »vårt — dvs. partiets — ärorika förflutna». Sat sapienti!

Hedersplatsen i svenska arbetarrörelsens Pantheon intar självklart Hj. Branting med sådan exklusiv monopolrang som aktiv banérförare och dekorativ galjonsfigur, att inom II:a socialdemokratiska Internationalen något motstycke icke kan uppvisas. Hj. Brantings betydelse, icke så mycket för fackföreningsrörelsen som fastmera för dess siamesiska tvilling, socialdemokratiens, gestaltning var det tema, som med fullt fog framhävdes. Det är naturligt och mänskligt, att därvid överdrifter förekommer, isynnerhet vad angår Hj. Brantings

roll inom Nationernas Förbund efter första världskriget. Hans aktion i Ålandsfrågan blev ett fiasko 1921, liksom annat av vad han sökte åstadkomma som Sveriges representant i förbundsrådet. Hans opposition mot en hel del, som där bedrevs, t. ex. beträffande Saar, misslyckades genom hans bristande förmåga att göra sin kritik effektiv och därför kom han ibland att ofrivilligt tjäna som täckmantel för en politik, motsatt den han ville befrämja.

Till Woodrow Wilsons tes om nationernas självbestämmanderätt i en av de beryktade 14 punkterna från hösten 1917 anslöt han sig obetingat, vilket var den ideella motiveringen för hans sympati för ålänningarnas önskemål att förena sig med Sverige. Som statsminister 1920 stödde han sin utrikesminister Erik Palmstiernas positiva Ålandspolitik, vilken häcklades som »aktivistisk» av några harhjärtade liberaler. Under hela sin levnad besjälades Hj. Branting av ett patos för friheten, sådan han fattade den, vilket förklarar han ensidiga ententevänlighet under första världskriget. Våra dagars »tredje ståndpunkt» i den världsomfattande konflikten Väst-Öst skulle förvisso icke kunna påräkna någon sympati från Hj. Branting, som på dödsbädden, enligt anförvantes utsago, djupt oroades av den misslyckade bolsjevikkippen i Reval den 1 december 1924 — ett dystert förebud till den ryska totalockupationen av Baltikum sommaren 1940.

Ett definitivt omdöme om Hj. Brantings insatser är likväl ännu icke möjligt. Hans efterträdare som statsminister under åren 1932-1946, Per Albin Hansson, följde mestadels idolens föredöme, och han fick t. o. m. under andra världskriget ett tillfälle, som icke erbjöds Hj. Branting, att i spetsen för en samlingsregering fungera som rikspolitiker. I sådan egen-

skap skulle P. A. Hansson gärna ha fortsatt efter krigets slut, en uppfattning, som givetvis delades av bondeförbundaren Bramstorp men även av dåvarande högerledaren Fritiof Domö; professor Bertil Ohlins åsikt härvidlag har veterligen icke blivit klart dokumenterad. I nödfall ville P. A. Hansson fortsätta den samregering med bondeförbundet, som pågått från hösten 1936 till samlingsregeringens bildande i december 1939 efter finländska vinterkrigets utbrott, men planen måste uppges, enär Bramstorp icke kunde presentera lämpliga statsråds kandidater.

I Ernst Wigforss hade dock P. A. Hansson i många kardinalfrågor en motpol. Wigforss ville icke veta av någon prolongation av samlingsregeringen utan förordade den enbart socialdemokratiska regering, vilken kom till stånd sommaren 1945 med »den socialistiska skördetiden» som mål. När det gällde, föll nämligen alltid P. A. Hansson undan för Wigforss, som merendels hade sin riksdagsgrupps majoritet med sig. Härom har Rickard Sandler nog åtskilligt att förtälja från den händelserika hösten 1939. Det var förty Wigforss, som dirigerade den ekonomiska politiken, som under kommande år blev huvudproblemet. I motsats till den med åren alltmer skeptiske Hj. Branting är Wigforss troende socialist på liknande vis som de själsfränder i brittiska Labourpartiet, som nu rasar mot Hugh Gaitskell. Wigforss förstod, att socialdemokratien genom konfiskatorisk högskattepolitik och tvångsregleringar av näringslivet på den legala parlamentariska vägen långsammare men lika säkert skulle leda till samma »framstidsstat» som den revolutionära marxismen.

Denna faktik beskrev Hj. Brantings son, advokat Georg Branting, redan 1942 i en skrift »Socialistisk samhälls-

syn», sålunda: »Med utgångspunkt från det förhållandet, att äganderättens reella innehåll är beroende av hur stort mått av fri förfoganderätt över egendomen, som samhället medger ägaren, har man från vissa socialistiska teoretikers sida drivit följande sats: Låt oss genomföra socialiseringen på en omväg utan att alls röra vid äganderättens yttre skal: Låt oss undvika att såra människornas inrotade 'respekt' för äganderätten: Låt för all del ägarna förbli ägare: Vi kan ändå, så småningom, genom allehanda äganderätten kontrollerande och inskränkande välfärds- och sociallagstiftning få fram det samhällstillstånd, som vi eftersträvar.» I sak har här Georg Branting definierat den s. k. smygsocialiseringen utan att föregripa namnet; själv betvivlade han procedurens framkomlighet och rekommenderade radikalt den direkta publika äganderätten. Wigforss undvek visserligen den expressiva termen för att desto mera effektivt forcera metoden och skulle nog sentera vad Friedrich Engels en gång i början av 1890-talet efter 1 maj-demonstrationernas införande skrev i ett företal på franska till en av de otaliga upplagorna av det Kommunistiska Manifestet, att om nu Karl Marx stode bredvid honom och såge denna uppmarsch, han skulle

höra: »Que la bourgeoisie murmure: la légalité nous tue.»

Man föreställer sig därför att historien icke kan fälla någon slutgiltig dom över Hj. Brantings livsverk utan att avvakta följderna av de Wigforsska majoritetsdiktaten i riksdagen om »smygsocialiseringen», vilka fullföljts av de senare socialdemokratiska finansministrarna Per Edvin Sköld och Gunnar Sträng. Det var ju Hj. Branting, som sådde de draktänder, varav Wigforss sedermera smitt sina kollektivistiska vapen, och det var Hj. Branting, som en gång proklamerade, att »arbetarna skulle bli den politiskt ledande klassen här i landet». Resultatet är redan skönjbart och sammanfattas så, att »de två nationer», som Disraeli upptäckte i sin roman Sibyl för 115 år sedan och som blev en av impulserna till den moderna socialpolitiken, finnas kvar men politiskt har växlat läge från över till under.

Med denna högst väsentliga reservation förblir eljest Hj. Branting för sin samtid en arbetarpolitikens Hannibal, som förde sina trupper över Alperna ner i kulturlandets rika odling och efter många segrar, däribland ett Cannae, »demokratiens genombrott» i november 1918, nådde det maktvälmågens Capua, där hans parti tillsvidare dväljes.